

ТИПИ КОМЕНТАРІВ У ПЕРЕКЛАДАХ ЛЕСІ УКРАЇНКИ ОПОВІДАНЬ ІВАНА ФРАНКА

У статті порушено проблему перекладацького коментування як можливого способу компенсації смислових втрат в українсько-російському художньому перекладі. Визначено коло безеквівалентних транслатем з етнокультурною складовою, які потребують особливих приміток перекладача. Проаналізовано основні типи, форми та функції коментарів, їх локалізацію в перекладі. З'ясовано, що чільне місце належить лінгвокраїнознавчому коментареві з мінімальним лексичним наповненням.

Ключові слова: слов'янські мови, художній переклад, перекладацький коментар, етнокультурна інформація, семантична компенсація.

Постановка наукової проблеми та її значення. Осмислення творчого феномену Лесі Українки було б неповним без урахування її перекладацької діяльності. Загалом проблема «Леся Українка і переклад» має щонайменше три основні аспекти: по-перше, переклади творів українського генія іноземними мовами; по-друге, переклади Лесею Українкою творів вітчизняної та світової літератури; по-третє, перекладознавчі погляди Лесі Українки. Кожен із цих аспектів, безперечно, заслуговує на окреме ґрунтовне дослідження, а два останні ще й демонструють окремі грані таланту самої письменниці, а тому аналіз її перекладацьких спроб – надзвичайно важливий для створення цілісного портрета митця, для досягнення його творчих горизонтів. Відомо, що вже 1885 року у Львові публікують український переклад Лесі Українки (виконаний разом з братом Михайлом Обачним) гоголівських «Вечеров на хуторі близ Диканьки», 1887 року з'являються Лесині поетичні переклади уривків із поеми А. Міцкевича «Конрад Валленрод» – і так починається її плідна перекладацька діяльність, що стала значним кроком уперед на шляху модернізації та європеїзації української літератури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі грані перекладацької майстерності Лесі Українки в прозі ставали предметом наукового аналізу в роботах І. Журавської, О. Кундзіча, В. Коптілова, Л. Міщенко, Ф. Погребенника, В. Радчука, Т. Третяченко. Оглядаючи прозові переклади, висловлюючи певні міркування щодо їхньої творчої історії, вказуючи на можливі напрями їх подальшого дослідження, ці вчені крок за кроком наближалися до створення цілісної картини перекладацької діяльності письменниці і наголошували на необхідності її всебічного та різнопланового вивчення. На пильну увагу науковців заслуговують, безперечно, й окремі перекладацькі засоби й практичні прийоми роботи з оригінальним текстом, які застосовувала Леся Українка як перекладач. Цей фактор

забезпечує **актуальність** подібних наукових студій, адже між власною художньо-публіцистичною творчістю письменниці та її перекладами існує органічний взаємозв'язок.

Мета і завдання статті. Головна мета цієї наукової розвідки – подати комплексну характеристику коментарів Лесі Українки до її перекладів окремих оповідань Івана Франка, які стали органічною частиною прижиттєвих російськомовних видань творів Каменяра. Поставлена мета зумовлює необхідність розв'язання таких завдань: 1) систематизувати коментовані перекладачем одиниці першотвору в когнітивному аспекті; 2) класифікувати коментарі за їх локалізацією в перекладі; 3) подати лінгвістичну інтерпретацію перекладацьких приміток.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Відомо, що переклади творів Івана Франка стали з'являтися ще за його життя, але тоді деякі з них з різних причин так і не побачили світ [3]. На замовлення російського книговидавництва «Донская речь» (Ростов-на-Дону) Леся Українка в 1903–1904 рр. переклала зі збірки «В поті чола» кілька оповідань І. Франка: «Сам виноват» («Сам собі винен»), «Хороший заработок» («Добрий заробок»), «На дне» («На дні»), «Леса и пастбища» («Ліси і пасовиська»), «История тулупа» («Історія кожуха») і «К свету!» («До світла!»). Оскільки всі ці твори присвячені темі українського селянства кінця XIX століття, долям простих селян карпатського підгір'я в історичних умовах Австро-Угорської імперії, то неважко здогадатися, наскільки згадані оповідання насичені актуальною для свого часу і для свого народу інформацією. І перекладач як інтерпретатор первинного тексту, крім глибокого розуміння його ідейно-тематичного наповнення, повинен відшукати достатньо адекватні текстові (а часом і позатекстові) засоби, аби не розгубити такої цінної фонові основи першотвору. Адже денотативний компонент лексичного значення слова може бути пов'язаний з певними речами, що мають специфічно національний характер. Такі речі, такі уявлення складають у свідомості носіїв тієї чи іншої мови оригіналу особливі етнокультурні знання, яких немає і не може бути в мові перекладу, і зазвичай саме такі (безеквівалентні з точки зору перекладознавства) компоненти художнього твору спричиняють неабиякі труднощі при його інтерпретації іншою мовою. Теорія перекладу вже давно виробила певні рекомендації щодо подолання цього лінгвоетнічного бар'єру, подала зразки специфічних прийомів транскодування, калькування, приблизного й описового перекладів, елімінації й перерозподілу національно-культурної специфіки безеквівалентної транслатеми. Однак художній переклад – це завжди творчість, яку неможливо обмежити якимись стандартами чи правилами.

Перекладний дискурс, на відміну від оригінального, завжди є системою відкритою, яка передбачає можливість різноманітних варіантів у часі, просторі, кількості й кваліфікації перекладачів, роботі редакторів тощо. Тому й різні переклади одного художнього твору можуть суттєво

відрізнятися між собою. Головне – відтворити й передати іномовному читачеві пресупозицію оригіналу, тобто певну суму знань, а це досить часто неможливо зробити без особливого перекладацького коментування.

У «Літературному енциклопедичному словнику» [1] зазначено, що коментар – це жанр філологічного дослідження або тлумачення, роз'яснення тексту літературної пам'ятки. Коментар як результат критичного вивчення тексту супроводжує його видання. Автори згаданої словникової статті розрізняють кілька різновидів коментарів: 1) текстологічний, який аналізує джерела тексту й аргументує вибір основного джерела, обґрунтовує ті чи ті прочитання, кон'єктури (виправлення), подає історію тексту, іноді включає публікацію варіантів; 2) історико-літературний, який аналізує історичні підвалини твору, дає уявлення про його місце в історико-літературному процесі; 3) біографічний, що встановлює зв'язки твору з життям письменника; 4) реальний (історичний), який розповідає про події, обставини та осіб, згаданих у тексті; 5) лінгвістичний, що розкриває особливості словника й фразеології письменника [1, с. 163]. Окрім того, художній текст може супроводжуватися не лише мовним коментарем, але й позамовним, як-от: ілюстрації, фотознімки, карти, таблиці тощо. Мовний коментар має досить давні традиції, наприклад, глоси та схолії, укладання яких і лягло в основу наукового коментування художнього твору.

Як систему «пояснень (приміток) до тексту в художньому творі, науковому виданні, публікації документальних матеріалів, мемуарів, щоденників, спогадів» потрактовано коментар у «Літературознавчій енциклопедії» [2, с. 507]. До чотирьох основних його різновидів (текстологічного, історико-літературного, реального, лінгвістичного) додано ще орнаментальний та риторичний коментарі. Автори відповідної статті зазначають, що загалом коментування актуальне «при вивченні текстів із «темними місцями» ..., важкими для розуміння фрагментами твору, алюзіями, ремінісценціями, що потребують текстологічного, лексикографічного, палеонтологічного тлумачення» [там само]. Насамкінець зазначено, що не менш важливим може стати коментування в перекладах, особливо «коли йдеться про віддалені у часі та просторі твори літератури» [там само]. Зрозуміло, що коментар у художніх перекладах (та й у перекладах загалом) має дещо інші функції та виконує низку специфічних завдань. Це особливо виразно простежується на обраному для цього дослідження матеріалі.

Найпоширенішим різновидом перекладацького коментування в Лесі Українки став лінгвокраїнознавчий коментар, пов'язаний з бажанням перекладача розкрити російському читачеві особливості національно-культурної семантики оповідань Івана Франка. Така етнокультурна складова притаманна окремим одиницям перекладу (найчастіше це слова і фразеологізми), які фіксують певні деталі природи, економіки, суспільного

устрою, фольклору, побуту і звичаїв народу. Ці транслатеми становлять кілька тематичних груп:

1) історичні реалії, які є обов'язковим компонентом будь-якого епічного твору, називають словами з нульовим еквівалентом, тому зазвичай перекладачі ці реалії або транскрибують, або транслітерують, або шукають їм семантично близький аналог. Цими перекладацькими прийомами найчастіше і послуговується Леся Українка, наприклад: *Оце все викрикував **возний судовий**, що zarazом сповнював службу **заприсяглого ліцитатора*** [6, с. 205] – *Всю эту тираду прокричал **судебный пристав**, исполнявший одновременно и службу **аукционщика*** [4, с. 361]; *Бо то, видите, я **ліверант до цісарських** магазинів* [6, с. 215] – *Я вот, видите ли, **поставщик императорских** магазинов* [4, с. 379]. Проте іноді такі транскодовані реалії перекладачка виділяє лапками і супроводжує примітками: *А тепер нате вам отсей квиток, покажете **війтові**, то він вам скаже, що маєте робити* [6, с. 217] – *А теперь вот возьмите эту записку, покажете её **войту*** [прим. староста], *так он уж вам скажет, что надо делать* [4, с. 374]; *Хоч **цісар** дав хлопам волю і скасував панщину, то прецінь вони не дадуть їм лісу і пасовиська* [6, с. 237] – *Хотя **цесарь*** [прим. император] *и дал мужикам волю и отменил барщину, а всё же они, помещики, не дадут мужикам леса и пастбищ* [4, с. 435]; *З полудня однієї хорошої, весняної неділі здивувалися дуже два поліціяни, що сиділи в **стражниці** дрогобицької комуни* [6, с. 137] – *Однажды в воскресенье, в прекрасный весенний полдень, двое полицейских, сидевших в «**стражнице**»* [прим. отделение для приёма арестантов] *дрогобыцкой общины, были очень удивлены* [4, с. 377]; ***Староство** прислало, має йти «**на цюпас**»* [5, с. 137] – ***Староство*** [прим. окружное правление; староста – начальник округа] *прислало, он пойдёт «**цюпасом**»* [прим. етапом] [4, с. 377]; *А есть у нас тут ещё один «**бургер**»* [прим. гражданин] [4, с. 391]; *Правда, **атаманы да экономы*** [прим. старосты и приказчики] *не ездят уже под окнами с арапниками* [4, с. 435]. Назви грошових одиниць (австрійських монет) також подано з коментарями: *Дают тебе 14 **крейцеров*** [прим. австрийская медная монета, около $\frac{3}{4}$ копейки], *что же за них купишь?* [4, с. 386]; *Кто даст больше? Объявленная цена – 40 **гульденов*** [прим. гульден – 80 копеек] [4, с. 376]. Саме такі неперекладні реалії передають атмосферу певної епохи, часу, того місця, де відбуваються описувані події, коротко кажучи, створюють у іномовного читача ілюзію національного та історичного середовища;

2) побутові реалії (назви одягу, страв, будівель, предметів домашнього начиння, звичаїв, традицій, фольклорних жанрів тощо). Наприклад: *Прошлой зимой меня так все в деревне за эти сказки полюбили, что ни одни **вечерницы*** [прим. посиделки] *без меня не обходились* [4, с. 465]; *Сынок хозяина, семилетний мальчонка, съевши кусочек хлеба с чесноком и чашку тёплой «**затирки**»* [прим. мелкие клёцки на воде без приправы. Их делают просто, растирая тесто в руках, не раскатывая скалкой, не разрезая

и не набирая ложкой. Отсюда слово – затирка], *должен идти в школу* [4, с. 448]; *Тулуп отвёл мальчугана в школу, как вдруг прибегает отец мальчика в лёгкой «полотнянке»* [прим. холщёвая поддёвка] [4, с. 449]; *Ну... прожил я как-то тяжёлую зиму, хотел весной опять вернуться на работу, как вдруг встречают меня жандармы, вот за «майданом»* [прим. рынок, кабак] [4, с. 383]; *Вчепився він того, як то повідають, як жид коломийки* [6, с. 326] – *Пристрастился он к этому чтению, как у нас говорят, «как жид к **коломыйке**»* [прим. короткая песня, большею частью плясовая, с несложным мотивом, который можно повторять до бесконечности] [4, с. 470];

3) етноніми: *Поїхали ми, напители адвоката, **русуна**, заслуженого, кажут, і щирого* [6, с. 242] – *Поехали мы, нашли адвоката, **русуна*** [прим. малоросса], *заслуженного, говорят, честного* [4, с. 440]; *...Митро, сесь от малий **бойчук**...* [6, с. 145] – *...Мытро, вот этот малый **бойчук**...* [прим. мальчик из бойков; бойками называют крестьян-русинов в одном из восточных округов Галиции] [4, с. 385]. Цілком адекватним у зв'язку з цим є переклад такого уривка: *Старий жид почав розпитувати Андрія зразу по-жидівськи, а відтак **по-руськи**...* [5, с. 154] – *Старый еврей начал расспрашивать Андрея сначала по-еврейски, потом **по-украински**...* [4, с. 395];

4) власні назви (маловідомі топоніми, гідроніми, антропоніми): *А только я могу вам сказать, что на **Пидгирью*** [прим. у подножия восточных Карпатских гор] *народ много лучше, чем там, на **Долах*** [прим. на равнине] [4, с. 403]; *Мыкола, куда ты идёшь? – В **Свичу**,– ответил тот угрюмо* [прим. Свича – одна из галицких рек] [4, с. 363]. Практично такого самого коментування потребують і відонімні прикметники: *Простой овчинный тулуп, правда, без заплат, ...с давно поблекшими украшениями, которые когда-то придавали ему вид настоящего **покутского*** [прим. Покутье – часть австрийской провинции Галиции] *тулуна* [4, с. 447]. Ім'я персонажа зі зрозумілих причин прокоментовано лише раз: *Вот это наш **Бовдур**, – сазал старик, – он **Бовдур*** [прим. бовдур – значит дубина, чурбан, болван, очевидно, уличная кличка] *по прозванью* [4, с. 390];

5) етикетні звороти, які стосуються особливостей типового для українців спілкування. Наприклад, перекладаючи привітання *Слава Исусу Христу!*, Леся Українка додає у примітці: *обычное приветствие галицких крестьян* [4, с. 450]. Надзвичайно точно відтворює оригінал уривок з перекладу оповідання «На дні»: *Мама умерли ещё в «коляру» (холеру), а тато (тятя) потом стали пить, продали землю, а потом ещё избу заложили, а прошлой осенью взяли и померли* [4, с. 387]. Крім дописаних у дужках слів, перекладач на тій же сторінці подає такий коментар: *Украинские крестьяне всегда, упоминая об одном из родителей, говорят о них во множественном числе, часто даже «мои мама», «мои тато»* [там само]. До речі, оця пошанна множина, характерна для мовленнєвого етикету українців і дотепер, втрачена, на жаль, у пізнішому перекладі оповідання «На дні», здійсненому І. Дорбою: *Мать померла ещё в холеру, а*

потом отец запил, продал землю, после заложил и хату, а в прошлую осень взял да и помер [5, с. 82].

Власне лінгвістичним коментарем Леся Українка супроводжує інші групи транслітерованих одиниць оригіналу:

1) деякі іншомовні слова: *Мошка нанял свом мальчикам **бельфара*** [прим. учителя], *чтобы он учил их чтению и письму* [4, с. 460]; *Реб* [прим. господин] *Мойше, люди говорят, что у тебя есть какие-то бумаги после моего отца* [4, с. 463]; *Ты это откуда, **дзяду**?* [прим. по-польски дед, а также нищий] [4, с. 384]; *А там, на дворе ... смеялись громким, здоровым хохотом полицейские, играя в «**кикс**»* [прим. в бабки] [4, с. 399]; *Погибнув, они медленно, медленно опускаются вниз – особенно эти маленькие **фораминиферы, диатомеи*** [прим. мелкие мягкотелые морские животные] *и прочая мелюзга* [4, с. 389]; *Да я в самом деле на дне, на дне общества, а вот эти вокруг меня, кто же они, как не подонки общества, как не проклятые **парики*** [прим. отверженные, презираемые, бесправные люди в Индии, не принадлежащие ни к какому сословию], *заклеймённые страшным клеймом нужды?* [4, с. 383]; *Капрал ... поднял глаза, чтобы полюбоваться «**гальбой**»* [прим. кружка в полштофа] *пива* [4, с. 377]; *Вот если бы какой-нибудь механический **психометр*** [прим. инструмент, который мог бы показывать душевное состояние] *изобрести, вроде того, что сделал Вундт для измерения **интенсивности*** [прим. напряжённость] *чувства!* [4, с. 413]; *Теперь это был тулуп обыкновенный, невзрачный, неинтересный для **этнографа**-любителя* [прим. человек, занимающийся исследованием быта и нравов различных племён] [4, с. 447]; *...ещё надо уметь читать и писать, да ещё не по-еврейски, а **по-гоевски*** [прим. по-христиански] [4, с. 463];

2) жаргонізми: *Жаль мне стало парнишку, потому что я уже догадался, что это какой-то совсем ещё зелёный «**фрайер**»* [прим. новичок] [4, с. 457]; *На таких «**клапачах**» арештанты мстились тим, що за його варти... виробляли найбільші крики у вікнах...* [6, с. 328] – *Таким «**клапачам**»* [прим. на воровском жаргоне «клапач» значит солдат] *арештанты мстили тем, что во время его дежурства подымали самый страшный шум у окон...* [4, с. 472]; *Ну, еврей за 30 крейцеров взял да и был таков, а его другие евреи схватили да в «**Иванову хату**»* [прим. тюрьма] [4, с. 398]; *Но когда Мошкины дети узнали, что я ем мужицкую стряпню, так прозвали меня «**трефняком**»* [прим. тот, кто ест «трефное», т. е. запрещённую еврейской религией пищу] *и начали меня дразнить* [4, с. 460];

3) просторічні слова, які здебільшого є спотвореними варіантами запозичених лексем: *Мама умерли ещё в «**коляру**»* [прим. холеру]... [4, с. 387]; *Его ещё ни разу не звали «**на протоку**»* [прим. протокол] [4, с. 391]; *Служил в солдатах..., ногу вот потерял в **Ниталии*** [прим. в Италии] [4, с. 384]; *От як-то, бідні **халупники!*** [6, с. 214] – *Известное дело, бедняки-**халупники*** [прим. крестьянин безземельный, владеющий только усадьбой] [4, с. 371]; *Має він гроші, і порядні, але для своїх **бахурів** ховає* [6,

с. 318] – *Есть у него деньги, и даже немалые, да он всё своим «бахорам» [прим. детям] припасает* [4, с. 461].

Транслітерація безеквівалентних лексем часто стає тим єдиним способом, який забезпечує часову й локальну ідентичність оригіналу й перекладу. Однак таке механічне (графіко-фонетичне) відтворення незнайомого поняття досить небезпечне, адже його зміст не завжди можна зрозуміти з контексту. Тоді перекладач паралельно вдається до ще одного перекладацького способу – описового, який може набувати форми внутрішньо-текстового (у дужках) або підрядкового (у виносках) лінгвістичного коментарю.

Пересічному, непідготовленому адресатові перекладеного твору потрібні «підказки» й історико-культурного характеру, оскільки суспільне призначення перекладу якраз і полягає в тому, щоби створити для читача перекладної літератури рівні з читачем оригіналу можливості для смислової інтерпретації тексту. Історичний (фоновий) коментар в аналізованих перекладах трапляється тричі. В оповіданні «Ліси і пасовиська» згадано про так звану «мазурську різню»: *Помещик боялся нас трогать, потому что тогда ещё была острастка после той **мазурской резни*** [прим. В 1848 г. был голодный бунт среди польских крестьян (мазуров) в западной Галиции со многими кровавыми расправами над помещиками] [4, с. 436]. Перекладацького коментування потребує й одна сцена з оповідання «Історія кожуха»: *Вот вы мальчика в школу не посылаете... Господин учитель представил его к оштрафованию* [прим. В Австрии по закону требуется обучение всех детей с 7-летнего возраста, за уклонение от этого без уважительной причины взимается штраф] [4, с. 450]. А в оповіданні «До світла!» згадано одне християнське свято: *Осень была уже поздняя, две недели после «**всех святых**»* [прим. у католиков и униатов приходится на 1 ноября нового стиля], *холод такой, что упаси Господи!* [4, с. 456]. Цей коментар був просто необхідним для православного читача Російської імперії.

Локалізація (тобто місце щодо тексту самого перекладу) коментарів, як свідчить практика видання перекладної літератури, може бути різною. Здебільшого це позатекстове коментування у вигляді словничків чи приміток, розміщених уже після самого перекладу. Леся Українка найчастіше послуговується не післятекстовим, а посторінковим (підрядковим) типом коментарю у вигляді примітки (в аналізованих перекладах їх нараховано близько п'ятдесяти). Вони тлумачать і запозичену лексику (*цюпас, гальба, бургер, париш, майдан, цесарь, атаман*), і жаргонізми (*фрайер, трэфняк, клапач, халупник, Иванова хата*), і назви тогочасних грошових одиниць (*гульден, крейцер, шістка*), і етноніми (*русин, бойчук*), і назви історичних подій (*мазурская резня*), типово українських понять і предметів (*полотнянка, затирка, коломыйка*), й етикетні формули (*Слава Иисусу Христу!*) тощо. Такі виноска дають

читачеві необхідну фонову інформацію, яку неможливо інтегрувати в текст художнього перекладу через, скажімо, її значний обсяг.

Значно коротші внутрішньотекстові коментарі Леся Українка подає досить обережно в дужках і, як правило, після транскрибованих слів у лапках. Такого тлумачення потребують, на думку перекладача, запозичення (наприклад, *бельфар – учитель, реб – господин*), просторіччя і жаргонізми (*коляра – холера, бахори – дети, на протоку – протокол*), а також українські реалії (*вечерниці – посиделки*). Свідомо йдучи на певні зміни оригінального тексту (у перекладознавстві цей прийом називають добавлянням), але не відступаючи від авторського стилю, перекладач у найзручніший для читача спосіб додає потрібну для розуміння інформацію.

Щодо лінгвістичної ідентифікації коментарів у досліджуваному тексті, то більшість із них має однослівний характер. Це може бути просто російський переклад слова з іншої мови (наприклад, *бургер – гражданин, реб – господин, фрайер – новичок, дзяд – дед, нищий, бельфар – учитель, бахори – дети* тощо), а може бути пошук слова-аналога (наприклад, *вечерниці – посиделки, майдан – рынок, кабак, цесарь – император, войт – староста*). Однак часом перекладачці доводиться застосовувати в своїх коментарях і більш поширені конструкції, наприклад: *полотнянка – холщевая поддѣвка, стражница – отделение для приѐма арестантов, халупник – крестьянин безземельный, владеющий только усадьбой, староство – окружное правление, на Пидгирью – у подножия восточных Карпатских гор, Покутье – часть австрийской провинции Галиции, Бовдур – значит дубина, чурбан, болван, очевидно, уличная кличка*. Зрідка Леся Українка вдається й до розлогих коментарів, як наприклад: *бойчук – мальчик из бойков; бойками называют крестьян-русинов в одном из восточных округов Галиции; коломыйка – короткая песня, большей частью плясовая, с несложным мотивом, который можно повторять до бесконечности; затирка – мелкие клѣцки на воде без приправы. Их делают просто, растирая тесто в руках, не раскатывая скалкой, не разрезая и не набирая ложкой. Отсюда слово – «затирка»*. Зрозуміло, що ці поширені коментарі подано як підрядкові примітки. І хоча критики перекладу й досі сперечаються про доцільність таких розлогих додавань до вторинного тексту порівняно з первинним, усе ж добрий перекладач має розкрити всі нюанси оригіналу, допомогти інокультурному читачеві отримати всю необхідну інформацію, не відриваючись від художнього тексту і не звертаючись окремо до енциклопедій чи словників. Великі за обсягом примітки перекладача, які за своєю суттю є міні-текстами, дійсно можуть дещо заважати цілісному сприйняттю літературного твору, однак це становить справжню загрозу в перекладах, скажімо, віршів, ліричних творів, медитативної чи експериментальної прози, експресивної публіцистики тощо.

Поява в тексті перекладу фрагментів, яких не було в тексті оригіналу, мусить бути виправданою і доречною. Перекладацький коментар можна кваліфікувати як особливий різновид міжмовних трансформацій, без яких

неможливо здійснити жоден переклад. Додані перекладачем фрагменти (чи то слова, чи словосполучення, чи навіть міні-тексти) мають роз'яснювальний характер і, безумовно, є одним із потужних способів компенсації смислових втрат, неминучих у будь-якому перекладі.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. У результаті зіставного аналізу оригіналу й перекладу було детально проаналізовано примітки перекладача як один зі способів компенсації смислових втрат у близькоспорідненому (українсько-російському) художньому перекладі. Основні типи перекладацького коментарю визначено як лінгвокраїнознавчий, власне лінгвістичний та історичний. Лінгвокраїнознавчого коментування потребують насамперед одиниці оригіналу з етнокультурною складовою: реалії (історичні та побутові), етноніми, власні назви, вирази українського мовленнєвого етикету. До лінгвістичного коментування перекладачка вдається при відтворенні іншомовних слів, жаргонізмів, розмовно-просторічної лексики. Історичний коментар потрібен для роз'яснення окремих фактів минулого чи сучасного суспільно-політичного устрою, релігійного життя. Свої примітки Леся Українка найчастіше подає як посторінкові (підрядкові) виноски, а однослівні пояснення можуть бути інтегровані в сам текст перекладу та подані в дужках після графічно виділеного слова. Треба визнати, що для всебічного осягнення творчого феномену Лесі Українки важливо досліджувати не тільки її оригінальну творчість, а й перекладацький доробок.

Список використаної літератури

1. Литературный энциклопедический словарь / под общ. ред. В. М. Кожевникова, П. А. Николаева. – М. : Сов. энциклопедия, 1987. – 752 с.
2. Літературознавча енциклопедія : у 2-х томах / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – Т. 1. – 608 с.
3. Теплий І. Прижиттєві переклади й автопереклади творів Івана Франка (на матеріалі польської та російської мов) / Іван Теплий // Проблеми слов'янознавства. – 2014. – Вип. 63. – С. 73–100.
4. Українка Леся. Зібрання творів : у 12 т. / Леся Українка. – К. : Наук. думка, 1976. – Т. 7 : Прозові твори : Перекладацька проза. – 568 с.
5. Франко І. Сочинения : в 10 т. / Иван Франко. – М. : Художественная литература, 1956. – Т. 1 : Рассказы : пер. с украинского. – 568 с.
6. Франко І. Твори : у 2 т. / Иван Франко. – К. : Дніпро, 1986. – Т. 2 : Оповідання. – 557 с.

Приймачок Оксана. Типи коментарів в перекладах Лесі Українки розповідів Івана Франка. В статті проведено ґрунтовний сопоставительний аналіз оригінальних і перекладних творів (6 розповідів І. Франка і їх російськомовні переклади, здійснені Лесею Українкою) з метою встановити роль і функції перекладацьких коментарів як можливих способів компенсації смислових втрат, неминучих в будь-якому перекладі, близькородственному (українсько-російському) в тому числі. Для цього виділено різновидності транслату, що потребують подібного коментування. Основні типи коментарів визначені як лінгвокраїнознавчий, власне лінгвістичний та історичний (фонетичний). Лінгвокраїнознавче коментування характерно для безеквівалентних одиниць оригіналу,

среди которых самыми богатыми в отношении национальной семантики являются исторические и бытовые реалии, имена собственные, этикетные формулы, имеющие статус страноведческой лексики с обязательной культурной составляющей. Собственно лингвистический комментарий появляется при иноязычных словах, жаргонизмах, разговорно-просторечной лексике. Фоновый (исторический) комментарий касается отдельных фактов прошлого или современных общественно-политических или религиозных устоев. Свои примечания переводчица чаще всего даёт в виде подстрочных сносок, а однословные может интегрировать в сам текст перевода, заключая в скобки.

Ключевые слова: славянские языки, художественный перевод, переводческий комментарий, этнокультурная информация, семантическая компенсация.

Prymachok Oksana. Types of Commentaries in Lesia Ukrainka's Translations of Ivan Franko's Short Stories. The article focuses on rigorous comparative analysis of the original and translated by Lesia Ukrainka into Russian stories by I. Franko (the case study of 6 stories by Ivan Franko in their Russian translation). The analysis is aimed at clarification of the role and functions of translation comments as possible ways to compensate the semantic losses, inevitable in any translation, including such closely related languages as Ukrainian and Russian. The emphasis is laid on the varieties of translation that need such commenting and on the detailed analysis of the translator's notes as a means to compensate the semantic loss of source language meaning. The efficiency of using translation commentaries outside a target text has been proved. The author claims that the majority of comments in translation can be classified into linguistic-cultural, linguistic proper and historical (background) types. They give additional information which can not be integrated into the translated text. Using translation strategy of commentaries gives the translator an opportunity to render the text into a target language practically without any significant semantic losses. Linguistic cross-cultural comments are typical for the translation of no-equivalent units of the original, among which the most numerous in terms of national semantics are historical and everyday realities, proper names, etiquette formulas that have the status of regional realities with an obligatory cultural component. Proper linguistic comments are applied when translating foreign words, jargons and slang words. Background (historical) commentary refers to certain facts of the past or contemporary socio-political or religious realities. The key findings of the case study of 6 stories by Ivan Franko in their Russian translation by Lesia Ukrainka provide grounds to conclude that the translator usually gives her comments in the form of footnotes, and some of the words are integrated into the text of translation itself, being enclosed in parentheses.

Key words: Slavonic languages, literary translation, translation commentary, ethnocultural information, semantic loss compensation.

Стаття надійшла до редколегії 12.10.2016